

Перші кроки молодого педагога

Почнемо шукати основи, на яких, ніби на непохитній скелі, можна побудувати метод навчання і вчення.

Я.А. Коменський

Для того, щоб навчити іншого, потрібно більше розуму, ніж для того, щоб навчитися самому.

М. Монтень

Модель творчого зростання

Поради досвідчених колег молодому фахівцеві

Урок - основний структурний елемент навчання

Педагогіка співробітництва. Зворотній зв'язок

...Левову частину творчої енергії, досвіду, сміливості в пошуках відомі педагоги здобули саме в перші кроки своєї педагогічної діяльності. Занедбавши ці кроки, можна втратити можливості для творчого зростання освітянина.

Перелік завдань, які обов'язково повинен виконати молодий спеціаліст протягом першого року

- Розробка поурочно-тематичного планування з урахуванням професійної спрямованості викладання предмета.
- Розробка циклу уроків з навчальної теми.
- Розробка завдань для проміжного та тематичного оцінювання учнів.
- Розробка програми ліквідації прогалин у знаннях учнів.
- Розробка планів уроків різних типів.
- Розробка сценарію позаурочного заходу.
- Аналіз проведення власних уроків.
- Підготовка і проведення батьківських зборів за однією з педагогічних проблем.

ПОРАДИ ДОСВІДЧЕНИХ КОЛЕГ МОЛОДОМУ ФАХІВЦЕВІ

**В особистій практиці
сховані таємниці
швидких і надійних
успіхів.**

Я.А. Коменський

Десять перевірених істин

❶ Вивчайте можливості кожного вихованця. **Пам'ятайте:** без знання стану здоров'я учнів неможливе правильне навчання і виховання.

② Вступаючи у контакт з учнями, не варто будувати зверхні стосунки з ними. **Пам'ятайте:** навіть малюк у взаєминах із дорослими певною мірою прагне відстоювати свою незалежність. Від спільних колективних дій викладача та учня залежить успіх справи. Намагайтеся частіше хвалити, заохочувати вихованців. Вивчайте індивідуальні можливості й потреби кожного з них, наполегливо оволодівайте методикою педагогічної співпраці. Карайте учня лише тоді, коли без цього не можна обійтися.

③ Частіше посміхайтесь. **Пам'ятайте:** ваша посмішка до учнів свідчить про те, що зустріч з ними вам приємна; усмішка створює загальний позитивний настрій.

④ Плануючи свої перші уроки, продумайте:

① як учні повинні поводитись на уроці, які поведінкові звички для цього слід спеціально виховувати і які з уже наявних треба закріпити.

Пам'ятайте: якщо педагог не виховує в учнях певної системи корисних звичок, то на їх місці найчастіше виникають звички шкідливі. З перших уроків виробляйте в учнів певний стереотип поведінки, формуйте позитивні навички;

② які види робіт будуть виконані учнями на уроці, що необхідно зробити для того, щоб завдання вони виконували технічно грамотно, яка спеціальна підготовка для цього потрібна. **Пам'ятайте:** більшість безладу на уроці відбувається через недостатню завантаженість учнів корисною, цікавою роботою. Особливо важливим є те, чого вони навчаються, виконуючи ті чи інші завдання, та до чого привчаються у процесі цієї діяльності.

⑤ Важливе завдання викладача – передбачити проблемні ситуації, які виникатимуть на уроці. **Пам'ятайте:** помилці легше запобігти, ніж виправити її.

⑥ Вчіться вислуховувати учнів до кінця навіть тоді, коли, на вашу думку, вони помиляються, чи у вас обмаль часу. **Пам'ятайте:** кожен учень має знати, що він буде почутий.

⑦ **Пам'ятайте:** основне призначення оцінки – правильно визначити не результат навчання учнів, а їхні навчальні досягнення, динаміку зміни успішності.

⑧ Без вимогливості педагога неможлива організація навчальної та суспільно-корисної діяльності учнів. Здебільшого протягом 45 хвилин уроку викладач ставить перед своїми учнями близько 100 вимог. **Пам'ятайте** слова А.Макаренка: «Без щирої, відкритої, переконливої, гарячої й рішучої вимоги не можна починати виховання колективу». Вимоги мають бути послідовними. Слід домагатися обов'язкового їх виконання від усієї групи, не забуваючи про повагу до особистості учня.

⑨ Наполегливо оволодівайте навичками самоаналізу уроку. **Пам'ятайте** слова

В. Сухомлинського: «Один із секретів педагогічної творчості й полягає в тому, щоб збудити в учителя інтерес до пошуку, до аналізу власної роботи.

Хто намагається розібратися в хорошому і поганому на своїх уроках, у своїх взаєминах з вихованцями, той уже досяг половини успіху».

⑩ Однією з важливих умов творчого зростання молодого фахівця є вміння глибоко аналізувати увесь комплекс навчально-педагогічної діяльності, як своєї, так і колег, оцінювати різноманітні аспекти училищного (ліцейного) життя, здійснювати творчий пошук шляхів подолання труднощів у спілкуванні. **Пам'ятайте:** ведення щоденника з перших кроків педагогічної діяльності дасть змогу активізувати внутрішній діалог із самим собою, сприятиме розвитку педагогічної думки – відвертої самокритичної творчості.

Учіться на чужих помилках

- Перед уроком перевірте, чи все потрібне на місці, чи немає непотрібних предметів біля дошки, чи чисто в аудиторії, майстерні.
- Раціонально використовуйте кожну хвилину уроку.
- Не витрачайте багато часу на перевірку домашнього завдання. Використовуйте різні форми перевірки. Впроваджуйте систему взаємоперевірки.
- Пояснюйте учням завдання і мету уроку.
- Під час пояснення нового матеріалу намагайтеся вичленити проблеми, пропонуйте учням вирішувати їх самостійно.
- Не спішіть виправляти учня, краще, якщо це зроблять інші учні.
- Намагайтеся організувати самостійну роботу учнів на уроці.
- До кожного учня шукайте індивідуальний підхід.
- Ефективно використовуйте технічні засоби навчання, наочність – не марнуйте час.
- Звертайте увагу на виховні аспекти уроку.
- Домашнє завдання пояснюйте, не затримуйте учнів після дзвоника.
- **Пам'ятайте: кожен урок не повинен бути схожим на попередній!**

Як управляти учнівським колективом

Управління групою людей вимагає авторитету. Буває авторитет сили. Йому підкорюються зі страху покарання. Механізм силового управління порівняно простий, тому його часто використовують. Але й розплата за цю простоту велика. Буває авторитет знання. Йому підкоряються добровільно. Ключове слово тут «повага». Але не всяке знання визначається групою як таке, що заслуговує на повагу.

У реальних умовах авторитет викладача включає обидві складові: авторитет сили і авторитет знання, які ґрунтуються на таких аспектах:

- Демонстрація професійного рівня.

Професіоналізм поважають усі. Й учням, особливо старшим, потрібно переконатися в тому, що викладач досконало володіє предметом. По-справжньому уважно слухають тільки тих, хто сам уміє робити те, чому навчає.

- Вихід за межі підручника, предмета.

Якщо викладач зможе гармонійно вплести в тканину уроку останні події, оточуючу дійсність, сюжет із популярного фільму, серіалу, захват і вдячність йому забезпечені.

Покажіть свою компетентність в інших сферах знань. Цитуйте вірші та влучні вислови на уроках математики, продемонструйте знання математики, фізики, хімії на уроках літератури й мови.

Демонструйте знання молодіжної субкультури. Для цього варто втратити час на читання хоча б одного молодіжного журналу.

- Зрівнювання позицій.

Поставте себе у позицію оцінюваного. Викладач завжди «дивиться зверху». Йому добре. Спробував би сам відповідати під пильним поглядом. Учні відчують внутрішню несправедливість ситуації.

Для початку протягом деякого часу самі давайте оцінку своєму уроку.

- Запитуйте поради в учнів.

Щодо усіляких складних питань або проблем радьтеся з учнями. Переконайте учнів у тому, що їхня думка має для вас значення.

Міркуйте з учнями разом над важким питанням. Обговоріть різні варіанти рішень. Але відразу попереджуйте: останнє слово все-таки залишається за вами. І не забудьте подякувати учням за участь в обговоренні.

УРОК - ОСНОВНИЙ СТРУКТУРНИЙ ЕЛЕМЕНТ НАВЧАННЯ

Основним структурним елементом навчального процесу був і залишається урок. У новому розумінні урок слід розглядати, з одного боку, як середовище для повноцінної навчальної діяльності, а з іншого – як засіб розвитку особистісних якостей учня.

Етапи уроку:

- мотиваційно-організаційний;
- виконавчо-діяльнісний;
- рефлексивно-контролюючий.

Процес формування творчої особистості учня пов'язаний з проблемою винаходження нових ефективних та дієвих систем навчання. Одним зі шляхів реалізації цього процесу є перехід до створення середовища активного навчання.

Процес створення активного навчального середовища, яке б перетворювало урок на ефективний засіб навчання, починається з планування.

Розробка плану (сценарію) уроку є однією з найважливіших задач викладача. Обмірковування уроку – специфічний акт прийняття рішення з конструювання загальної мислительної та діяльнісної моделі взаємодії викладача й учнів у ході уроку.

Організація самого уроку потребує від викладача ретельного і цілеспрямованого добирання інформації, тому що від якості пред'явленого навчального матеріалу залежать результати засвоєння його учнями.

Дидактична організація сценарію майбутнього уроку складається з двох взаємозалежних частин:

- обмірковування уроку, кожного його етапу;
- запис у тій чи іншій формі сценарію уроку.

Аналіз роботи молодих викладачів показує, що перші роки вони думають головним чином про те, що і як говорити на уроці. Вони детально знайомляться зі змістом навчального предмета. І лише після низки серйозних невдач молоді викладачі усвідомлюють, наскільки істотне в підготовці виразне розуміння суті та призначення кожного елементу уроку, його форми та місця, способу й реалізації та взаємодії з іншими елементами уроку.

Послідовність складання сценарію уроку

Перший етап – підготовчий або прогностичний. Він виконується усіма, хоча багато хто його не виділяє як етап. Це – визначення теми й мети уроку за тематичним плануванням.

Другий етап – моделювання конкретного навчального матеріалу і відповідного проектування його вивчення. Відбираючи навчальний матеріал, викладач звертається до методичних посібників, підручників, ЗМІ, довідників, енциклопедій. Він ретельно продумує, яке обладнання необхідне на уроці і як воно буде використане, які засоби наочного ілюстрування змісту варто використати.

Третій етап – визначення найефективніших форм і методів, прийомів навчальної діяльності.

Четвертий етап – оформлення сценарію уроку.

П'ятий етап – аналіз написаного сценарію, вихід на нову модель наступного уроку. Цей етап визначає методичну майстерність, професійну компетентність викладача.

Крок за кроком. (Пам'ятка щодо підготовки та реалізації організаційного аспекту уроку)

Організація структури уроку:

- чітко визначити структурні компоненти уроку залежно від його типу;
- продумати організацію кожного структурного компонента уроку, визначивши його питому вагу в загальній композиції уроку, проміжні цілі, зміст, методи та засоби навчання;
- відібрати для кожного структурного компонента уроку адекватні форми організації навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- забезпечити мобілізацію інтелектуальних, фізичних та емоційних ресурсів суб'єктів навчально-виховного процесу на кожному етапі уроку.

Організація навчального матеріалу:

- підібрати навчальний матеріал, що відповідає темі, меті та завданням уроку;
- здійснити логіко-структурний аналіз змісту теми, з'ясувати її дидактичні та методичні особливості;
- переглянути та структурувати навчальний матеріал для уроку в цілому та на кожний його етап зокрема;
- виділити у змісті навчального матеріалу основне, істотне, що підлягатиме обов'язковому засвоєнню;
- виділити в змісті дидактичного матеріалу описувальну, пояснювальну, інструктивну інформацію;
- унормувати навчальний матеріал для уроку в цілому та кожного його структурного компонента за змістом, обсягом, часом;
- визначити зміст та обсяг домашнього завдання.

Організація педагогічної діяльності викладача та навчально-пізнавальної діяльності учнів передбачає:

- наявність поурочно-тематичного плану, журналу теоретичного навчання, учнівських зошитів, підручників, довідкової літератури, навчальних посібників, комплексу роздаткового дидактичного матеріалу;
- раціональна постановка викладачем цілей та завдань діяльності, сприйняття і осмислення їх учнями, спрямування навчальної діяльності на досягнення мети;
- мотивація наступної спільної діяльності викладача й учнів на уроці;
- планування, нормування, конструювання, прогнозування, діагностування діяльності викладача й учнів на уроці;
- озброєння учнів раціональними способами навчально-пізнавальної діяльності;
- контроль, самоконтроль, взаємоконтроль і корекція діяльності викладача й учнів, її результативності;
- обладнання робочих місць викладача й учнів відповідно до стандартних гігієнічних вимог;
- раціональний розподіл і використання часу на окремі види діяльності викладача й учнів на уроці.

Організація навчально-методичного забезпечення і оснащення уроку:

- обладнання уроку (наявність підручників, навчального приладдя, роздаткового матеріалу, інструктивних карток тощо);
- оснащення уроку необхідною наочністю, у тому числі ТЗН, аудіовізуальними засобами, ПК;
- організація діяльності учнів-помічників.

Раціональне витрачання часу на організацію роботи викладача й учнів передбачає:

- своєчасний початок уроку;
- оптимальність витрат часу на взаємне привітання, перевірку присутності учнів;

- чітке дозування та корекція витрат часу на окремі етапи уроку;
- своєчасне завершення уроку.

Особливості деяких моментів уроку

«Вхід в урок»

Викладач починає урок з «настроювання». Наприклад, знайомимо з планом уроку в гумористичні формі: спочатку ми разом захопимось глибокими знаннями, для чого проведемо усне опитування; потім спробуємо відповісти на запитання (тема уроку); потім потренуємо мізки (розв'язування вправ); і, нарешті, витягнемо зі схованок пам'яті найголовніше (повторення);

Якщо є технічна можливість, урок можна почати з музичної фрази – мажорно-збудливої або мінорно-заспокійливої (залежно від змісту і форм майбутньої роботи); з інтелектуальної розминки (не занадто складних, а краще цікавих завдань, щоб налаштувати учнів на роботу, а не створювати стресову ситуацію).

«Завершення уроку»

Викладач завершує урок чітко, традиційним словом або дією. Нехай це буде проста фраза, але доброзичлива і категорична: «Урок закінчений. Успіхів вам!» Або: «Урок завершено, до зустрічі на наступному уроці!»

Учні цінують уміння завершити урок точно за дзвінком, не затягуючи його на півперерви. І все ж таки останнє слово за викладачем, а не за дзвінком.

Крім початку і завершення урок має ще й «середину».

«Відпочинок»

Аби зняти певну напругу чи втому від роботи, викладач може використати відпочинок-гру. Але вона має бути короткою, не набридати, не занадто збуджувати, не випадати із структури уроку, допомагати реалізації основної мети. Таким самим чітким, як і завершення уроку, повинно бути і завершення відпочинку. Не можна дозволяти учням загратися.

«Завдання на стіл!»

Часто здавання зошитів або письмових робіт затягується. Тому цю процедуру слід відпрацювати відразу і назавжди. Адже загальна плутанина та нервова обстановка дратують і педагога, і учнів. Це не кращим чином позначиться на наступних уроках.

За дві-три хвилини попереджуйте учнів про закінчення роботи і завершуйте її чіткою, може навіть невербальною командою.

ПЕДАГОГІКА СПІВРОБІТНИЦТВА. ЗВОРОТНІЙ ЗВ'ЯЗОК

Відомим є життєве спостереження: ми любимо не стільки тих, хто нам допоміг, скільки тих, кому допомогли самі. Цей психологічний ефект є основою *педагогіки співробітництва*. Дай собі допомогти – і користь від

цього буде велика. Викладач повинен максимально використовувати ситуації, у яких учні можуть йому допомогти.

Наприклад, учні можуть розробити дуже якісний дидактичний матеріал під вашим керівництвом; виконати взаємоперевірку зошитів, контрольних робіт; провести частину уроку; виконати роботу лаборанта.

Можна спеціально організувати ситуацію, у якій вам знадобиться допомога. Головне правило – допомога не буває „з-під палки”.

Значного ефекту можна досягнути, дозволивши учневі брати участь в управлінні навчанням, виконуючи певну роль.

Для педагога не стільки важлива оцінка результатів його праці, яку дає керівник (директор, заступник директора чи методист), скільки оцінка, що дається учнями. Існує низка методичних прийомів, які організовують так званий *зворотній зв'язок*.

Метод рефлексії - один з них. Пропонуємо кілька варіантів його застосування.

1. У кожного учня знаходяться картки зі стилізованими малюнками т.зв. *"рожиц"*, які відображають задоволення, незадоволення або байдужість. На початку і в кінці уроку учні піднімають ту, яка демонструє їх емоційний стан.

Таким чином викладач визначає, у якій емоційній атмосфері йому доведеться проводити урок і які емоції він в учнів викликав.

2. Більш складним і конструктивним прийомом є резюме – письмові відповіді учнів на серію запитань, що відображають їхнє ставлення до проведеного уроку, предмета та викладача загалом.

Резюме можна проводити періодично (раз на тиждень, на місяць). Типовими питаннями можуть бути:

Що подобається на уроках?

Що не подобається на уроках?

Чи можеш вчитися краще?

Що заважає вчитися краще?

Які дії викладача вважаєш неправильними?

Постав оцінку викладачу за 12-бальною системою. Обґрунтуй її.

Постав собі оцінку. Обґрунтуй її.

3. Дебрифінг – резюме в усній формі. На лаконічно поставлене викладачем питання з приводу вражень від уроку учні по черзі одним-двома словами дають відповідь.

4. „Скринька побажань” - так називається зошит, що лежить на столі викладача. Кожний може взяти його і зробити свої записи: поставити запитання, звернутись із проханням, висловити бажання, повідомити викладачу про свої труднощі.

Резюме та записи в зошиті можуть бути анонімними, однак кожен педагог повинен прагнути до взаємної довіри і поваги в стосунках з учнями.